

OP EIGEN HOUTJE DINGEN VERANDEREN . . . DAT KAN!

Guus de Bakker

Ellen Loos, Madelon Spiegel, Ineke Verkerk, Jeanne van de Graaf en Jan Tito zijn vorig jaar gezamenlijk begonnen de nieuwe school 'De Driehoek', in een nieuwe wijk in Dordrecht van de grond te krijgen. Het bijzondere is dat binnen dat vijftal Ellen en Madelon kleuterleidsters zijn en de anderen basisleerkrachten. Althans op papier. In het team wordt dat onderscheid in het geheel niet gehanteerd.

Zonder begeleiding van een schooladviesdienst zijn ze vorig schooljaar met een dubbel veranderd schoolsysteem begonnen: integratie kleuter-, basis-onderwijs en doorbreking van het jaarklassensysteem. Dat is dus leerplan-ontwikkeling aan de basis. En kan dat zomaar?

Guus de Bakker ging een kijkje nemen op 'De Driehoek'. Hij heeft met allen tegelijkertijd een gesprek gehad, waar Madelon door ziekte niet bij aanwezig kon zijn.

Details over doelen en werkwijzen komen in het interview niet aan bod. Het team van 'De Driehoek' is echter graag bereid nadere info te verstrekken.

Adres: De Driehoek 39, Dordrecht.

Dit interview gaat over de praktijk. De redactie van Moer juicht dat toe en zou het fijn vinden als meer scholen in Moer zouden reageren of met haar contact zouden opnemen voor ook een artikel over de praktijk.

KONFLIKTEN AANKUNNEN

'Toen je ons vroeg om dat gesprek,' zegt Jan Tito, het papieren schoolhoofd van de basisafdeling, 'was onze eerste reactie: waarom? Wat hebben we de Moerlezers te vertellen?'

De VON is meer geïnteresseerd in wat de leraren doen dan in wat de deskundigen vinden dat moet gebeuren.

Hoe zijn jullie bij elkaar gekomen?

JEANNE: De basis van dit experiment wordt gelegd door de gemeenteraad van Dordrecht. Die heeft een beleidsnota geformuleerd voor het onderwijs aan 4 tot 12- à 13-jarigen. Deze nota spreekt zich uit voor integratie kleuter-basisonderwijs en voor nog vele andere vernieuwingsaspecten. 'De Driehoek' mocht een school zijn volgens de uitgangspunten van die nota. Ik heb als gemeenteraadslid voor de PvdA

in de onderwijscommissie gezeten. Ik ben 12 jaar uit het onderwijs geweest. Ik zag hier een mooie kans mijn ideeën in daden om te zetten.

JAN: Dat geldt voor mij ook. In het traditionele klassikale onderwijs kreeg ik met mijn ideeën geen poot aan de grond. Werkelijke verandering op een school kan pas plaats vinden, wanneer het hele team daar aan mee wil werken.

ELLEN EN INEKE: Wij werkten al samen om de overgang van kleuter- naar basisschool te vergemakkelijken. We hebben dan ook als koppel gesolliciteerd.

Zijn jullie het allemaal erg met elkaar eens?

JAN: Ik zei al als je werkelijk iets wilt veranderen, moet dat iets zijn van het gehele team. Maar dan moet je wel invullen wat en hoe je wilt veranderen. Je moet dezelfde uitgangspunten en doelstellingen hebben. Voor ons zijn dat integratie kleuter-basisonderwijs en doorbreking van het jaarklassensysteem. Aan de andere kant blijf je zitten met een paar zeer globaal geformuleerde uitgangspunten en doelstellingen. Hoe je het één en ander invult, daarbij doen zich wel tegenstellingen voor. En die moet je ook kunnen hanteren. Dat lukt ons erg goed.

JEANNE: Ja, dat vind ik ook. We zitten op een goede manier in een vicieuze cirkel. We zitten in één gebouw en we vergaderen frequent. Niets raakt daardoor onder tafel. We gaan elkaar steeds beter begrijpen.

INEKE: En ook dingen waarover we geïrriteerd zijn, komen op tafel. Die laten we niet liggen.

JAN: Een belangrijke doelstelling van ons onderwijs is het kind te leren functioneren in groepsverband. Dit moeten we dan ook zelf waar maken.

OOK KLEUTERS KRIJGEN TAAL

Je hebt het over de sociale vorming als belangrijke doelstelling. De Moerlezers zijn natuurlijk erg geïnteresseerd in het moedertaalonderwijs op 'De Driehoek'.

JAN: Moedertaalonderwijs neemt uiteraard een belangrijke plaats in, naast rekenen. En we proberen binnen dat moedertaalonderwijs een doorgaande lijn te bevorderen. We gaan hierbij zoveel mogelijk uit van het kind. Belangrijk onderdeel binnen dat gebeuren is daarom het kringgesprek. En daarbij neemt ook de sociale vorming weer een belangrijke plaats in. Het leren luisteren naar elkaar.

JEANNE: Precies. En dat geldt ook voor de creatieve vorming van de kinderen. Ook dat vinden wij erg belangrijk. Kinderen hebben recht op een eigen stuk ontplooiing. Dit gebeurt door middel van de volgende activiteiten: Vertellen, voorlezen, poppenkast, creatief spel/dramatische expressie en creatief schrijven.

Welke plaats neemt nu moedertaalonderwijs binnen de kleuterbouw in?

ELLEN: Ja, bij alle activiteiten (o.a. klasgesprek, voorlezen/vertellen/poppenkast, muzikale vorming, bewegingsonderwijs, arbeid met ontwikkelingsmateriaal, creatief spel/dramatiseren enz.) die in de kleuterbouw plaats vinden, neemt moedertaalonderwijs een hele belangrijke plaats in. Wij richten ons er erg op om opgedane ervaringen bewust te maken, door die zoveel mogelijk te laten verwoorden. Zodat het kind geactiveerd wordt met taal bezig te zijn.

Kinderen, die voldoende ervaring hebben opgedaan met het werken met concreet materiaal, werken in een plakboek een aantal opdrachten uit. Hierbij wordt ook veel aandacht besteed aan het verwerken van een aantal begrippen. Bijv. hoog - laag, klein - groot enz. voor - achter - naast enz.

EN DAN: LEZEN!

En hoe leren jullie kinderen lezen?

ELLEN: Wel er gaat natuurlijk aan dat lezen een voorbereidende fase vooraf, die niet is los te koppelen van de totale ontwikkeling van het kind, Aandacht wordt daarom besteed - en dat wordt geïntegreerd in alle activiteiten die op een kleuterschool plaatsvinden - aan: taalbeheersing, objectivering, visuele en auditieve discriminatie, zingeving en synthese en dan natuurlijk de wat algemenere leesvoorwaarden.

En als een kind, die voorbereidende fase heeft doorlopen, gaat het dan met lezen beginnen?

ELLEN: Als wij inderdaad vinden dat een kind aan het aanvankelijk lezen toe is, nemen we het ter controle de leesvoorwaardentoets van Sixma af. Dan hebben we mogelijkheden - dat is ongeveer twee keer per jaar - om kinderen te laten doorstromen. Het komt er op neer dat ze dan vier maal driekwart uur in de week doorstromen en de overige tijd in hun eigen groep blijven. We zoeken oplossingen naar meer instapmogelijkheden ook naar bijvoorbeeld het rekenen toe, maar we hebben uiteraard ook met wettelijke bepalingen te maken.

Twee kinderen hebben we nu al laten doorstromen.

INEKE: Ja, dat gaat erg goed! Voor het aanvankelijk lezen gebruiken we de methode 'Veilig leren lezen' (Caesar e.a., Zwijssen). Na het aanvankelijk lezen worden de kinderen naar aanleiding van het aantal woorden dat ze lezen in een minuut (niveau woordenlijst van Glimmerveen) ingedeeld in niveaugroepen (vier leerlingen per groep). Mede bepalend voor de indeling is het groepsgedrag, het inzichtelijk leespeil in vergelijking met het technisch lezen. Een jong kind met een lage leessnelheid zal misschien toch in een 'hogere' groep geplaatst worden, omdat anders zijn leerstof te simpel van inhoud is. Ook de motivatie, de wil om te lezen, speelt een grote rol. Bij het controle houden op de groepen worden moeders ingeschakeld. De groepen wisselen eens in de twee maanden van samenstelling. In de niveaugroepen worden bepaalde leestechnische moeilijkheden geautomatiseerd. Kinderen die het aanvankelijk leesproces nog niet volledig beheersen, krijgen aanvullende instructie en oefening, terwijl de anderen in niveaugroepen lezen.

Kun je iets meer vertellen over het voordrachtslezen?

JEANNE: Ja, het voordrachtslezen vindt plaats in heterogene groepen in de leeskring. In de leeskring lezen de kinderen elkaar zelfgekozen fragmenten uit boeken, verhalen of gedichten voor. Dit lezen zal regelmatig afgewisseld gaan worden met bezoeken aan de Jeugdbibliotheek, zodat de kinderen ook daar fragmenten, verhalen of gedichten kunnen gaan uitzoeken.

En begrijpend lezen?

JEANNE: Het begrijpend lezen wordt voornamelijk bepaald door de mate van inzicht in de inhoud van het leesstuk, zodat het criterium voor de samenstelling van de groepen hierbij een vrijwel vast gegeven zou zijn. Een constante samenstelling van de groepen zou echter een nivellering van de prestaties in de hand werken en ook een scheiding van minder intelligente en intelligente kinderen. Voorlopig hebben we voor een individuele benadering gekozen. Het kind werkt op zijn niveau met de leerkaarten: 'Met inzicht leren lezen.' Er bestaat echter ook de mogelijkheid tot samenwerken.

Jullie hebben hulp van de zogenaamde leesmoeders. Hoe werkt dat?

JAN: Goed wel. Het kost ons wel tijd, want we kunnen de moeders niet zomaar aan het werk zetten. Ze moeten regelmatig instructie-bijeenkomsten bijwonen. Punten die dan aan de orde komen zijn: hoe houd je toezicht op de kinderen, hoe oefen je controle uit en welke houding moet je aannemen tegenover de kinderen. De instructie-bijeenkomsten zijn er ook voor om ervaringen uit te wisselen en het inzicht in het werk op school te vergroten.

WEERSTANDEN OUDERS

Jullie zijn dus in feite de ouders aan het bijscholen voor hun actieve rol in de school?

JAN: Ja, zo zou je het kunnen noemen. En we hebben daar bepaalde procedures voor. De instructies en de gemaakte afspraken tijdens de instructie-bijeenkomsten worden bijvoorbeeld na afloop op een stencil vastgelegd.

Zijn de ouders wel altijd enthousiast over jullie onderwijs?

JAN: De meeste ouders beslist wel. Met anderen moet je wat meer praten om duidelijkheid te brengen. We hebben juist gistermiddag een team-bespreking gehad over het probleem van de ouders.

JEANNE: Kijk, we zijn erg open. We informeren de ouders over wat we aan het doen zijn. En daardoor krijg je bij verschillende ouders twijfels. Onze andere manier van lesgeven wordt als minder effectief ervaren. Een vraag die je vaak hoort, is: Bereiden jullie de kinderen wel goed voor op het voortgezet onderwijs?

JAN: Ja, en dan moet je voor voortgezet onderwijs altijd invullen vwo/havo. En het lukt ons bij een aantal ouders niet duidelijk te maken dat ons flexibele onderwijs juist goed is, ook als voorbereiding voor dat voortgezet onderwijs.

JEANNE: En dat heeft te maken met het feit dat er ouders zijn die alleen de intellectuele ontwikkeling belangrijk vinden. Zij zouden van ons nu reeds de verzekering willen hebben dat hun kinderen een plaats op het v.w.o. zullen krijgen.

JAN: Hierdoor wordt ons onderwijs op het punt van de sociale vorming dus ook niet ondersteund. Dat is vaak duidelijk merkbaar.

Aan de andere kant is het zo dat we juist van de ouders geweldige medewerking krijgen. We hebben je al op 'leesmoeders' gewezen en dat er in totaal 40 moeders bij de school betrokken zijn. Ook een aantal vaders komt de school in. Sommigen verrichten hand- en spandiensten. Er zijn er ook die op school vertellen over hun werk of hobby.

JEANNE: En we proberen de ouders ook zelf mee te laten denken over het onderwijs. Ons onderwijs heeft op het ogenblik het project 'De Wijk'. Dat is door een groep ouders voorbereid. Een aantal ouders heeft ook een inbreng in de uitwerking ervan. Met de ouders samenwerken is noodzakelijk. Eventuele communicatieproblemen zijn altijd weer oplosbaar.

MOTIVATIE

Denken jullie dat kinderen op de 'Driehoek' gemotiveerder zijn?

JAN: Misschien als je de kinderen de ruimte geeft zich vrij te ontplooien, zoveel mogelijk zonder negatieve ervaringen en zonder concurrentiesfeer.

JEANNE: Door ons onderwijs krijgt ieder kind de kans op zijn eigen manier te functioneren.

ELLEN: Eén van de kinderen praatte nooit. Dat werd al volledig geaccepteerd. Als dat kind iets gevraagd werd, gaven de anderen het antwoord wel. De drempel om iets te gaan zeggen werd voor dat kind daarom steeds groter. Ik heb toen dit probleem aan de kinderen voorgelegd. Bij afwezigheid van dat bewuste kind uiteraard. En we hebben afgesproken dat we niet meer vóór haar zouden antwoorden, er niet meer de aandacht op zouden vestigen en dat wanneer het moment van praten daar was dit als normaal zouden accepteren. Dit moment is gekomen en de meeste kinderen hebben dit geweldig opgevangen.

INNEKE: Ja, conflicten binnen de groepen worden zoveel mogelijk uitgesproken. Er wordt een oplossing voor gezocht.

JEANNE: Ik vind ook dat de kinderen op deze school toleranter worden. Ze accepteren elkaar beter. We werken er erg bewust aan de concurrentiesfeer eruit te krijgen.

ELLEN: Ja, en dat moet ook wel als je wilt werken in niveaugroepen. Als je dat niet doet, werk je juist rivaliteit in de hand.

BIJNA ALLES ZELF DOEN

Naar ik meen zijn er op het ogenblik circa 20 integratieprojecten kleuter-basisonderwijs in Nederland aan de gang die door het departement zijn aangewezen. Die krijgen dus extra geld en speciale begeleiding. Zijn jullie één van die twintig projecten?

JAN: Nee. We waren te laat met de aanvraag. We zijn pas in augustus gestart. We vinden dat trouwens niet zo erg.

Dus jullie krijgen helemaal geen begeleiding. Jullie doen alles zelf?

JAN: Ja. Er is hier nog geen Schooladviesdienst. Er is wel een Werkgroep Schoolbegeleidingsdienst. Daar kunnen we een beroep op doen. Verder krijgen we wat hulp van de Pedagogische Academie uit Dordrecht. Onder leiding van een leraar zijn drie studenten bezig met een rekenvoorwaardenonderzoek. Daar hebben we om gevraagd i.v.m. aansluiting.

Dus de samenwerking met de P.A. is zo dat jullie er ook wat aan hebben?

JAN: Ja, inderdaad.

ELLEN: De P.A. en de Kleuterleidsters Opleidingsschool zitten hier in één gebouw. Ze hebben erg veel belangstelling voor ons project. Maar de gemeente houdt, om ons te beschermen, al te veel kijkers buiten de deur. Wel is er in samenwerking met de P.A./KLOS een integratieproject. Dat wordt hier uitgewerkt. Daar doen studenten van de P.A. en de KLOS aan mee. Twee leraren pedagogiek zorgden voor begeleiding.

De gemeente neemt jullie in bescherming. Maar nemen jullie jezelf wel in bescherming? Laden jullie niet te veel hooi op je vork?

JAN: Ik vind dat het niet moet prutsen in de marge. Je moet goed durven te veranderen. Voor ons is het doorbreken van het jaarklassensysteem onlosmakelijk verbonden met integratie van kleuter- en basisonderwijs.

JEANNE: Aan de andere kant hebben we toch ook wel een gewenningsperiode doorgemaakt. We zijn in augustus klassikaal begonnen. En dat was erg goed.

Maar het zal jullie toch allemaal erg veel tijd kosten. Hoe zag jullie vergaderrooster de afgelopen week er uit?

ELLEN: — maandagavond - oudercommissievergadering

— dinsdagmiddag: voorbereiding van dit gesprek + public-relations (ouders die twijfels aan onze opzet hebben).

— dinsdag van 3.30 tot 5.15 uur gesprek met de leesmoeders + interne vergadering

— woensdagavond: gesprek met een redacteur van Moer

— donderdagavond: gesprek met ouders over het project 'Wijk'; er komen ook ouders van andere scholen

Maar dit is wel een uitzonderlijk druk bezette week hoor. Zo erg is het heus niet altijd.

Mijn hypothese is dat in het Nederlandse onderwijs vernieuwingsprojecten zoals dat van jullie randverschijnselen zijn. Er zullen er maar heel weinig zijn die jullie vergaderrooster acceptabel vinden. Ook bijscholingscursussen e.d. worden door een kleine groep enthousiastelingen gevolgd. Als je die bezoekt, kom je altijd bekende gezichten tegen. Ik ben benieuwd naar jullie cursussen e.d.

ELLEN: Ik ben bestuurslid van de Von, zit in de schoolraad en volg bij toerbeurten een cursus aanvankelijk rekenen. Ik ben 1 keer op een VON-congres geweest.

JAN: Ik volg twee bijscholingscursussen: correctieve hulp voor kinderen met gedrags- en leerproblemen en een cursus 'teamopbouw'.

INEKE: Ik doe M.O.-pedagogiek, ik zit ook bij de cursus 'aanvankelijk rekenen' en ik zit in de VON-kwagroep 'Kiboekwik'. Ik heb drie VON-congressen bijgewoond.

JEANNE: Ik volg een bijscholingscursus 'creatieve vorming'.

MADOLON: Zo deelde men mij mee, studeert voor hoofdkleuterleidster en zit in de leerplancommissie.

Wat betekent de VON voor jullie?

INEKE: Nou, de VON-congressen zijn voor mij altijd geweldige oppeppers geweest.

Gewoon geweldig drie dagen lang aan het werk te zijn met allemaal enthousiaste mensen. Zo'n congres bijwonen vind ik wel haalbaar. Het wordt moeilijker wanneer je er ook nog activiteiten bij wilt doen van kwikgroepen.

JEANNE: Ik zie wel iets in het idee van de regionale bijeenkomsten. We zouden dan informatie moeten uitwisselen. Gewoon eerlijke, realistische informatie. Niets opkloppen. Je moet geen pretenties hebben. Kom vooral met je moeilijkheden.

ELLEN: In het bestuur zitten en er nog niet actief genoeg aan kunnen deelnemen.

INEKE: Ik vind die themanummers van Moer erg theoretisch. Daar was niet doorheen te komen.

JAN: Zo'n artikel over het Amsterdamse project van Co van Calcar, dat vind ik wel erg goed. Kijk, we hebben nou eenmaal weinig tijd om te lezen. Ik zou best graag meer willen lezen. Maar dat lukt gewoon niet.

INEKE: Ja, en ik vind dat je die theoretische dingen dan maar beter door middel van literatuurverwijzingen kunt vermelden.

JEANNE: Uit 'Interkom' haal ik altijd praktische ideeën. Dat vind ik nou een erg goed praktisch tijdschrift. Ja, en het is ook best goed dat daar alle schooltypen aan bod komen. Want het idee van het ene schooltype is vaak bruikbaar voor het andere.

